

Ijtimoiy-tarixiy, ilmiy va ommabop jurnal

ISBN-2181-0281

2181 0282

SOHIBQIRON YULDUZI

Соҳибқирон юлдузи

№3 (49) 2022 йил

*“Bizkim-mulki Turon, amiri Turkistonmiz, bizkim
- millatlarning eng qadimi va eng ulug‘i Turkning
bosh bo‘g‘inimiz!”*

Sohibqiron Amir Temur

SOHIBQIRON YULDUZI

ижтимоий-тарихий, илмий ва оммабоп журнал

ТАХРИР ҲАЙЪАТИ

АЪЗОЛАРИ:

академик Акмал Саидов
академик Анатолий Сагдуллаев
академик Дилором Юсупова
Сирожиддин Саййид
проф. Абдурахим Эркаев
проф. Қаҳрамон Ражабов
проф. Юлдуз Эргашева
проф. Баҳодир Эшов
филол.ф.д. Нафас Шодмонов
Тўлқин Ҳайит
т.ф.д. Г.Мўминова
проф. Шокир Гаффоров
проф. Аҳмад Чориев
филол.ф.д. Хужамурод Жабборов
филол.ф.д. Дамин Тўраев
т.ф.н.доц. Акрам Ҳасанов
т.ф.н.доц. Фахриддин Раҳмонов

Бош муҳаррир:

Очил Бўриев

Нашр учун масъуллар:

Равшан Тўхтамишев

Илҳом Тогаев

Саҳифаловчи:

Баҳодир Мусаев

МУАССИС:

SOHIBQIRON SHULASI M.CH.J.

Қашқадарё вилоят матбуот ва ахборот бошқармасида 2012 йил 12 мартда 14-076 рақами билан рўйхатга олинган. Журнал йилда 4 мартаба чоп этилади. Журналдан кўчирма олинганда манба қайд этилиши шарт.

Манъилимиз:

Қарши шаҳри, Мустақиллик шоҳ кўчаси, 2-уй. Телефон: 221-13-78. 91.466-80-32
Теришга 25.07.2022 йилда берилди.
Босишга 12.08.2022 йилда руҳсат этилди. 31.08.2022 йилда босилди.
Бичими 70x100 1/16. 8,0 босма табақ.
Адади 100 нусха. Буюртма № 511
Журнал «Photo Express» ишлаб чиқариш корхонаси босмахонасида чоп этилди.

Босмахона манъили:

Қарши шаҳри Мустақиллик шоҳ кўчаси, 22-уй.

Электрон манъилимиз:

sohibqiron_jurnali@mail.ru

2022 йил № 3 (49)

2022 йил «Инсон қадрини улуглаш ва фаол маҳалла йили»

Журнал таниқли шоир, маънавият жонкуяри (марҳум) Исмоил Тўхтамишев ташаббуси билан ташкил этилган. 2010 йилдан чоп этилади.

Журнал Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий Аттестация Комиссияси раёсатининг 2018 йил 29 декабрдаги 260/7-сонли қарори билан «Тарих» фанлари бўйича илмий журналлар рўйхатига киритилган.

MUNDARIJA

ТАДҚИҚОТЛАР

Мурод АЛЛАЕВ, MUSTAQILLIK YILLARIDA QASHQADARYO VILOYATI TARIXIY - ME'MORIY OBIDALARINING TA'MIRLANISHI.....	131
Фозил Қўйбоқаров, О'ZBEKISTONDA MUSTAQILLIK YILLARIDA BAXSHICHILIK SAN'ATINING HOLATI VA YUTUQLARI.....	136
Фарҳоджон Исматуллаев, ЎЗБЕКИСТОН - ЕВРОПА ИТТИФОҚИ: ЎЗАРО МАНФААТДОРЛИК, ПРАГМАТИЗМ ВА ИНВЕСТИЦИЯВИЙ ҲАМКОРЛИК.....	140
Авазов Фарруҳ Азамат ўғли, СОҲИБҚИРОН АМИР ТЕМУР ҚИЛИЧЛАРИ.....	151
Shoyimov Sanjarbek Saidmurod o'g'li AFG'ONISTONNING GEOGRAFIK HUDUDI, ETNIK TARKIBI VA PUSHTUNLAR.....	155
Izzatova Aziza, Hamroyeva Ro'zigul, O'ZBEKISTONNING ISPANIYA BILAN MADANIY SOHALARDAGI HAMKORLIK ALOQALARI....	159
Kamoliddinov Farrux, TARIXIY MANBALADA XIVA XONLIGINING IJTIMOIIY-IQTISODIY VA MADANIY HAYOTI HAMDA TARIXNAVISLIK MASALALARIGA BA'ZI BIR QARASHLAR.....	163
Pozilova Xumora Oqilbek qizi, TIRNAB BEZAK BERILGAN SOPOL BUYUMLARNING QADIMG'I FARG'ONA HUNARMAND-CHILIGIDAGI ANAMIYATI.....	168
Ўқтамбек Султонов, ТЕМУРИЙ ШОҲРУХ МИРЗО ВА ҚОРАЧИҚ ВАҚФНОМАСИ.....	175
Зияев Фарход, ЖАҲОН ХАЛҚЛАРИ ТАРИХИДА ГЛОБАЛЛАШУВ ВА УНИНГ ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ЖАРАЁНЛАРИДАГИ ТАЪСИРИ.....	180
Адилов Фарход, ЎЗБЕКИСТОН ВА ОЗАРБАЙЖОННИНГ ИЛМИЙ АЛОҚАЛАР ТАРИХИ (1945-1991 ЙИЛЛАР МИСОЛИДА).....	184
Т.Т.Алиев, СТАНОВЛЕНИЕ МАЛОГО БИЗНЕСА И ЧАСТНОГО РЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ И ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ.....	187
Ҳамидилло Лутфиллаев, ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИ ТАМАДДУНИГА АСОС БЎЛГАН АЙРИМ МАНБАЛАР ХУСУСИДА.....	191

TARIXIY MANBALADA XIVA XONLIGINING IJTIMOIY-IQTISODIY VA MADANIY HAYOTI HAMDA TARIXNAVISLIK MASALALARIGA BA'ZI BIR QARASHLAR

Kamoliddinov Farrux Burxoniddin o'g'li
Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Kalit so'zlar. O'zbekiston Respublikasi, Qo'ng'irotlar sulolasi, Xiva xonligi, Ogahiy, Polvonniyoz Xoji Yusupov, "Firdavs ul-iqbol", "Shohid ul-iqbol",

Barchamizga tarixdan ma'lumki, Xiva xonligining Qo'ng'irotlar sulolasi davri tarixini o'rganishda yozma ma'lumotlar muhim ahamiyatga ega. Xonlik tarixi bilan bog'liq ma'lumotlar asosan Muhammad Rizo Erniyozbek o'g'li Ogahiy ("Riyoz ud-davla", "Zubdat ut-tavorix", "Jome' ul-voqeoti sultoniy", "Gulshani davlat", "Shohid ul-iqbol") va Muhammad Yusuf Bayoniy ("Shajarayi Xorazmshohiy", "Xorazm tarixi"), Sayyid Homid To'ra Kamyob ("Tavorix ul-xavonin") singari xivalik tarixchilar asarlarida qayd qilingan bo'lib, ular XVII asrda Abulg'oziy Bahodirxon boshlab bergan tarixnavislik ilmini davom ettirganlar, hamda rivojlantirganlar. Ushbu mualliflar o'zlaridan oldin o'tgan va zamondoshlari asarlaridan ham foydalangan xolda, voqea-hodisalarga o'zlarining fikr-mulohazalari, tanqidiy yondashuvlarini bildirganlar. Ogahiy, Bayoniy va Kamyobning tarixiy asarlari faktik ma'lumotlarning ko'pligi va aniqligi jihatidan katta ahamiyat kasb etadi. Rus olimi akademik V.V. Bartold Munis va Ogahiy asarlarini adabiy-tarixiy asarlar deya ta'kidlagan[1]. Olimning ushbu fikriga qo'shilgan xolda shuni aytish mumkinki, Ogahiy, Bayoniy va Kamyob asarlarida tarixiy voqealar bayon etilib, faktik ma'lumotlar keng o'rin olgan bo'lsada, bayon etish usuli adabiy ekanligi ko'rinadi. Ma'lumki, Xiva xoni Eltuzarxon tashabbusi bilan Munisga Xorazm tarixini yozish ishi topshirilgan. Ogahiy tomonidan yakunlangan ushbu "Firdavs ul-iqbol" asarining ahamiyati shundaki, asardan Xiva xonligining qariyb 300 yillik (1511 - 1825) tarixi, shu davr mobaynida istiqomat qilgan turli etnik guruhlarning ijtimoiy-siyosiy hayotda tutgan o'rni, yer egaligi, soliq va majburiyatlar, ichki va tashqi savdo, diplomatik aloqalariga oid ma'lumotlar o'rin olgan.

Ogahiyning "Jome' ul-voqeoti sultoniy" ("Sulton voqaealarining majmuasi") asarida 1846 - 1854 yillarda hukmronlik qilgan Muhammad Aminxon davri voqealari o'z aksini topgan. Bundan tashqari, asarning oxirida Xiva xonlari Abdullaxon (1854) va Qutlug'murodxon (1855) davridagi voqealarni bayon etuvchi qism ham bor[2].

Xiva xoni Sayyid Muhammadxon zamoniga doir Ogahiyning "Gulshani Davlat" ("Davlat gulshani") asari esa, xonlikning 1856-1865 yillari voqealarini o'z ichiga oladi. Hozirda ushbu manbalar O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi

TADQIQOT

SHarqshunoslik instituti qo'lyozmalar fondida saqlanmoqda. Biroq, Ogahiyning "Shohid ul-iqbol" asarining muallif dastxati hisoblangan yagona nusxasi hozirda Rossiya Fanlar akademiyasi Sankt-Peterburg Sharq qo'lyozmalari institutida saqlanmoqda.

Manbaning O'zbekistonda emasligi esa, uning kam o'rganilganligiga sabab bo'la oladi. Ushbu manbaning O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi SHarqshunoslik instituti qo'lyozmalar fondida fotonusxasi saqlanib, shu asosda 2009 yil N. Shodmonov tomonidan to'liq shaklda nashr qilindi. "Shohid ul-iqbol" asari 1865 - 1872 yillarda Xiva xonligida sodir bo'lgan voqealarni bayon etadi va Muhammad Rahimxon II ning hukmronlik yillarini yoritadi. Biroq, Xiva xonligi tarixini yorituvchi va fanda "Xiva solnomalari" nomini olgan ushbu asarlar mazmuni hanuzgacha kompleks ravishda tadqiq qilinmaganligi tarixnavislik fani oldida turgan dolzarb muammolardan biridir. Tadqiq qilinmaganiga sabab esa, sovet davrida ushbu asarlarning mazmun-mohiyati o'sha davrdagi hukmron mafkura siyosatiga zid edi, chunki ularda Qo'ng'irotlar sulolasiga mansub Xiva xonlari johil emas, balki yuksak fazilatlariga boy, ma'rifatparvar, xalqparvar, odil hukmdorlar sifatida baholangan (ba'zi hollarda bu kabi ta'riflar ularning hatti-harakatlariga to'g'ri kelmasada, mahalliy mualliflarning, ayniqsa Ogahiyning odil shoh haqidagi orzularini ifodalagan).

Ogahiydan so'ng, Xorazm tarixini yozish ishini Muhammad Yusuf Bayoniy davom ettirdi. Bayoniy "Shajarayi Xorazmshohiy" va "Xorazm Tarixi" asarlarini yaratib[3], tarixnavislik fani rivojiga o'zining munosib xissasini qo'shdi. Bayoniyning Xiva xoni Asfandiyorxon topshirig'iga binoan yozilgan "Shajarayi Xorazmshohiy" asari qadim zamonlardan boshlab, 1913 - 1914 yillargacha Xorazmda sodir bo'lgan tarixiy voqealarni qamrab olgan. O'zining xarakteri bilan bu asar Munis va Ogahiy tomonidan yozilgan tarixiy asarlarning xulosasi va davomi hisoblanadi.

Polvonniyoz Xoji Yusupov taklifiga binoan yozilgan "Xorazm tarixi" asari esa, uning "Shajarayi Xorazmshohiy" asariga o'xshaydi. Biroq, shuni ta'kidlash lozimki, "Shajarayi Xorazmshohiy" asari tarixiy asar bo'lsada, voqealar adabiy uslubda bayon etilgan. "Xorazm tarixi" asari esa, yozilish uslubi jihatidan undan farq qilib, yengil, xalqchil tilda yozilgan tarixiy asar hisoblanadi. Shuni ta'kidlash joizki, Bayoniy asarlari xalq tushunishi uchun oson, yengil tilda yozilgan. Ogahiy asarlarini o'qish esa, o'quvchidan muayyan tayyorgarlikni talab qilib, eski o'zbek yozuvini bilgan hamma tadqiqotchi ham bemalol o'qiy olmaydi. Ogahiy arab va fors tillarida kamdan-kam holda qo'llanadigan so'zlarni ham faol so'zlar qatorida bemalol qo'llayvergan. Shu tufayli ushbu bo'limda shu paytgacha kirill yozuviga qilingan tabdillardan va bu mualliflar asarlari haqida olib borilgan tadqiqotlardan, hamda imkon qadar mahalliy tarixchilar asarlarining qo'lyozma nusxalaridan foydalanildi.

Sharqning madaniy-xo'jalik mintaqalaridan biri bo'lgan Xiva xonligining iqtisodiy hayotida yer egaligi asosiy masalalardan biri bo'lib, xonning o'zi katta yer egasi edi. Xonning deyarli barcha bekliklarda yerlari va bog'lari bo'lgan va ular nasldan-naslga o'tib kelgan. Mazkur tarixiy asarlarda mualliflar xonlarga tegishli mulk yerlarni "mulki xolis", "mulki xossa", "amloki xossa", "mulki maxsusa"

va boshqa nomlar bilan ataganlari kuzatildi: "... namozi asr hangomida Urganch Bandai tayyibasining g'arbiy jonibidagi o'zining mulki xolisida farmoni..." [4].

Shuni aytish lozimki, ushbu tarixiy asarlarda Xiva va Buxoro karvonlarining Mang'ishloqqa borib savdo qilishi, Rossiya karvonlarining O'rta Osiyo shaharlariga kelishi va savdo yo'lidagi qiyinchiliklar to'g'risida ayniqsa, Rossiya bilan bo'lgan savdo munosabatlariga oid ma'lumotlar keng o'rin olgan. Bunga sabab, Rossiyada kapitalistik munosabatlarning taraqqiy etishi natijasida, Xiva xonligida Rossiya mollariga ehtiyoj katta bo'lgani holda, Rossiyada ham Xiva mollariga talab katta bo'lgan. Hamma davrlarda ham mamlakat taraqqiyoti va xalqning farovonligi unga yo'l boshchilik qilayotgan hukmdorlarga, uning vazirlari va amaldorlariga bog'liq bo'lgan. Xiva xonligida davlat boshqaruvi monarxiya tipida bo'lib, uning mansabi va huquqlari avloddan-avlodga o'tgan. Uning atrofidagi mansabdorlar ham hukmdorga yaqin kishilar, qarindosh, urug'doshlardan tayinlangan bo'lib, ularning mansab va huquqlari ham vafotlaridan keyin o'z avlodlariga me'ros sifatida qoldirilgan. Xiva xonligining Qo'ng'irotlar sulolasi davridagi davlat tizimini o'rganishda amalda bo'lgan turli mansablarning vazifalari to'g'risidagi ma'lumotlar muhim ahamiyatga ega. Biroq, sovet davri tarixshunosligida aynan shu davrdagi ma'lumotlar ko'proq tahlil qilinib, davlatchiligimizdagi mansabga qo'yish tartibi tamoman qoralangan.

Ma'lumki, XIX asrda Xiva xonligida hujjatlarni saqlash yaxshi yo'lga qo'yilgan bo'lib, Toshhovlida hujjatlar saqlanadigan maxsus joylar qurilgan. Tarixchilarning bergan ma'lumotlariga qaraganda, saroydagi arxiv hujjatlari Xazinaxonada - alohida binoda juda ehtiyotkorlik bilan maxfiy holda saqlangan. Arxiv hujjatlarini nazorat qilib turish uchun alohida kishilar ham ajratilgan.

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlardan shu narsa ma'lum bo'ldiki, Qo'ng'irotlar sulolasi davrida Xorazmda qurilish sohasida ancha ishlar qilingan, Xiva xonlari tashabbusi bilan mamlakatda yangi masjid, madrasa, saroy va boshqa bir qator inshootlar qurishga e'tibor berilgan, hamda saroy amaldorlari ham bu ishga jalb qilingan. Tarixiy ma'lumotlarga qaraganda, Xiva xonlari turkman, qoraqalpoq, Xurosonda yashovchi ba'zi bir xalqlarni Xorazm atrofiga ko'chirib keltirib, daryo va kanallar atrofida ularga muqim joy tayin etganlar. Shunday guruhlardan biri - eroniylar bo'lib, Xorazmning Qo'shko'pir tumanining Oqdarband qishlog'ida makon topganlar. Mahalliy mualliflar asarlarida ushbu masala yuzasidan to'liq va ishonarli ma'lumotlar mavjud. Unga ko'ra, XIX asrning birinchi choragiga kelib, islom dinida mavjud bo'lgan oqimlar orasidagi nizo kuchayishidan foydalanib, Xiva shayxulislomi shialarga qarshi g'azovot e'lon qilib, ularni qirib tashlash yoki qul qilib sotish haqida fatvo bergan. Shundan so'ng, Ogahiyning yozishicha, Xiva xoni Rahimquli to'ra boshchiligidagi qo'shin 1826 yilda Xuroson o'lkasining Oqdarband qal'asiga hujum uyushtirib, zafar natijasida aholisini asir olib kelgan.

Mahalliy mualliflarning Xiva xonligi tarixini yoritishga oid birlamchi manba bo'lib xizmat qiluvchi asarlarida mamlakatning tashqi siyosatiga doir bir qancha ma'lumotlar keltirilgan. Xususan, ularda XIX-XX asr boshlarida Xivaning Rossiya, Eron, Buxoro, Hirot, Dashti Qipchoq, Qobul, Kurdiston bilan savdo va diplomatik

munosabatlari tarixiga doir ma'lumotlar o'z aksini topgan. Ushbu ma'lumotlarni biz to'rt guruhga ajratishimiz mumkin: 1) Elchilik munosabatlari; 2) Chegara masalalari va migratsiya; 3) Qo'shni davlat qochoq rahbarlarining Xivaga kelishi; 4) Chet davlatlar bilan yozishmalar.

1) Elchilik munosabatlari masalasi yuzasidan shuni aytish mumkinki, Xiva xonligida xorijiy mamlakatlarga elchi qilib nufuzli amaldorlar yuborilgan. O. Mutalov Ogahiyning ushbu masala yuzasidan ma'lumotini keltiradi. Unga ko'ra: Rossiyaga - Vays Niyozboy, Otajon oxund, Eshboy; Eronga - Bekish xalifa, Ota Niyoz mahram, Holmuhammadboy, Holnazarbek; Buxoroga - Gadoyniyoz mahram, Davlat Qorako'z mahram, Muhammad Rasuldomla, Niyoz Qilich yuzboshi, Norbek, Shukrullo oqo, Eshonxo'ja muftiy; Hirotga - Yormuhammadxon, Mirzo Husayn, Tabibboshi, Naymon Muroddorg'a, Otajon mahdum, Oqo Niyoz sardor, Sayid Niyoz mahram, Shukrullo oqo, Erniyoz mahram, Eshon qozi, Abduqodir mahdum, Qutbiddin Hojashayxulislom, Hasan Murod mahram, Hoji Nazar sardor; Dashti Qipchoqqa - Vays boy, Mulla Murod Ali yuzboshi, Sattorquli oqo; Inglizlarga (Qobulga) - Yoqubboy Xonaqohiy; Kurdiston (Xuroson) ga - Niyoz Qilichsardorlar elchi qilib yuborilgan;

2) Chegara masalalari va migratsiya. Ushbu masala yuzasidan Xivaxonligidagi chegara masalalari, siyosiy va tabiiy o'zgarishlar sabablilixlarning ichki migratsiyasi, ayniqsa, qozoq va turkman qavmlarining birjoydan ikkinchi joyga ko'chirilishi to'g'risidagi ma'lumotlarni keltirish mumkin. Jumladan, taka turkman urug'ining Xiva xonligi tasarrufigakelishi haqida quyidagi ma'lumot mavjud: "Xuroson takasidin bir jamoahazrat zilli subhoniyning davlatlig' ostoni xizmatin orzu qilib, masokinumavotinlarin tashlab, uyu eli bila ko'chub..., mamoliki mahrusadin yertiladilar... Ul hazrat muruvvat va shafqat yuzidin alarg'a marhamat vabandanavozliq ko'rguzub, Besharig' tavobe'ida Os mavze'idin ma'vo vasukano va mazra' berdi"[5];

3) Qo'shni davlat qochoq rahbarlarining Xivaga kelishi. Ushbu masalayuzasidan quyidagi misolni keltirish mumkin. Rossiya imperiyasi bosibolgan hududlarda ayrim mahalliy rahbarlarning o'z mag'lubiyatni tan olib, unga xizmat qilishga o'tgan bo'lsalar, boshqa bir qismi esa, chet elbosqinchilari va mahalliy rahbarlarga qarshi kurashni davom ettirganlar. Shulardan biri, Amir Sayyid Muzaffarning o'g'li Abdumalik to'ra bo'lib, Muhammad Rahimxon II dan panoh izlab kelgan. Ogahiyning "Shohid ul-iqbol" asarida: "Abdumalik to'ra mazkur umaroning hamrohlig'i bilaramazonu-1-muborak oyining yigirmasida, yakshanba kuni, Xivaq shahrig'akelib, amri oliy mujibi bila Angariq mavze'ida Hasanmurod qushbegininghavliyi oliysig'akim, aning nuzuli va osoyishi uchun burunroq to'shalib, ta'yin etilib erdi, tushub farog'atnishin va rog'atguzin bo'ldi", -deyilgan. Asarda Abdumalik to'raning Buxoroda otasi bilan kelishmay Xivaga kelishi bilan bog'liq yana boshqa misollar ham mavjud;

4) Chet davlatlar bilan yozishmalar. Xiva xonligining boshqa davlatlar bilan yozishmalari tashqi aloqalarni o'rganishda muhim manba sifatida xizmat qiladi. Jumladan, mahalliy mualliflar asarlarida Xiva va Buxoroxonligi o'rtasida doimiy

ravishda xat yozishmasi bo'lib turganligita'kidlanadi. Shuni aytish lozimki, Xiva bilan Buxoro o'rtasidagi yozishmalar juda iliq holatda kechganki, buni yozishmalardan birining "muhabbatnoma" deb atalishida ko'rish mumkin. Bundan tashqari Qo'qonxonlari bilan Xiva xonlari o'rtasidagi yozishmalar ham diqqatga sazovor bo'lib, tadqiqot jarayonida ular asosan o'zbek va fors tillarida olib borilgani, Buxoro bilan olib borilgan yozishmalar esa, faqat fors tilida yuritilgani kuzatildi.

Ushbu jummalardan muallifning xonlikning mustamlakaga aylantirilgan bir paytda tarixiy jarayonga o'zining dadil munosabat bildira olganligining guvohi bo'lamiz. Zero, Bayoniyning yozishicha: "Tarix kitobi yozishning bir sharti bor. Tarixiy voqealarni yozuvchi tarafdorlik etmasdan, bo'lgan voqealarni rostlik bilan bayon etishi kerak. Agar rostlik bilan bayon etmasa, uning so'zlari hech bir odamga ma'qul bo'lmaydi".

Yuqorida berilgan dalillar asosida ushbu bo'limga quyidagi xulosalarni qayd qilish mumkin:

- mahalliy tarixchilar asarlarida Xiva xonligining siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy ahvoli xususida ma'lumotlar mavjud. Ushbu asarlarda ma'lumotlar sohalar bo'yicha emas, balki xronologik tartibda joylashtirilgan. Shu tufayli ushbu asarlarni biz "Xiva solnomalari" deb atashimiz mumkin;

- saroy tarixnavislari Xiva xonlarining qo'shni xalqlarning yer-suvlarini, mol-mulkini xonlikka tortib olish siyosatini qo'llab-quvvatlab yozganlar, ularning milliy ozodlik va mustaqillik uchun olib borgan harakatlarini ma'qullamaganlar. Bu asarlarda qo'shni xalqlar sha'niga aytilgan "tug'yonkor", "isyonkor", "avbosh" "noshukur" kabi atamalarning uchrashi, ularning o'z faoliyatini xon boshqaruvi siyosati bilan uzviy bog'lab, hukmdorlar manfaatlariga mos qilib talqin qilishga majbur bo'lganliklari kuzatiladi.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. Бартольд В.В. История культурной жизни Туркестана. - Л., 1927. - С. 113
2. Муниров Қ. Хоразмда тарихнавислик (XVII - XIX ва XX аср бошлари). - Т.: Гафур Гулом, 2002. - Б. 52.
3. Муҳаммад Ризо Эрнийезбек ўгли Огаҳий. Шоҳиду-л-иқбол (Иқбол шаҳодати) // Нашрга тайёрловчи Н. Шодмонов. - Т.: Муҳаррир, 2009. - 336 б.
4. Муниров Қ. Хоразмда тарихнавислик (XVII - XIX ва XX аср бошлари). - Т.: Гафур Гулом, 2002. - Б. 147.
5. Муҳаммад Ризо Эрнийезбек ўгли Огаҳий. Шоҳиду-л-иқбол (Иқбол шаҳодати) // Нашрга тайёрловчи Н. Шодмонов. - Т.: Муҳаррир, 2009. - Б. 56.